

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В статті розглядається історія вищої освіти Закарпаття та основні тенденції розвитку вищої освіти Закарпаття за роки незалежності України.

Ключові слова: вища освіта Закарпаття, основні тенденції розвитку вищої освіти Закарпаття

Проголошення незалежності України у 1991 році стало точкою відліку для тих змін та нових явищ, які визначали розвиток молодій державі за останні більш як півтора десятиріччя. Це період утвердження України як повноцінної держави, що зайняла гідне місце на політичній та економічній карті Європи й світу. Однак процес розбудови ще не завершено, і актуальне завдання полягає в тому, щоб остаточно сформувати по суті нове суспільство, його економічну, політичну, соціальну та гуманітарну сфери, подолати недоліки, що мали місце на початковому етапі. Всі зазначені моменти в повній мірі стосуються як держави в цілому, так і кожного її регіону, в тому числі й найменшої області – Закарпаття. Одним із вагомих чинників стабільного поступального розвитку держави, зокрема окремого її регіону, є розвиток вищої освіти як запоруки підготовки фахівців вищої кваліфікації для потреб економіки, а також реалізації наукових досягнень в усіх сферах життя.

Вища освіта Закарпаття відіграє помітну роль у громадському, культурному та економічному житті області. Початок цьому ознаменувало відкриття у жовтні 1945 року першого на Закарпатті вищого навчального закладу – Ужгородського державного університету, у складі якого було тільки чотири факультети, до навчання на яких приступило 167 студентів [1, с. 31]. За роки радянської влади з невеликого провінційного вузу УЖДУ перетворився у один з провідних вищих навчальних закладів України. Станом на 01.09.1991 року в Ужгородському державному університеті функціонувало 10 факультетів (біологічний, економічний, історичний, математичний, медичний, романо-германської філології, філологічний, інженерно-технічний, фізичний, хімічний), підготовче відділення, більше 50 кафедр, здобували вищу освіту біля 8 тис. студентів.

За період 50-60-х років в області сформувалася мережа так званих середніх спеціальних навчальних закладів, технікумів, училищ, які зараз мають статус вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Відкриття цих закладів відповідало соціально-економічним потребам краю і стало важливим етапом в освітньому та культурному становленні області. У 1990 році у Закарпатті діяло 15 середніх спеціальних закладів, в яких навчалося понад 11 тис. студентів. Характерною ознакою діяльності цих навчальних закладів на початку 90-х років була їх підпорядкованість дев'яти міністерствам і відомствам. Так тільки три заклади були у підпорядкуванні Міністерства освіти України (Ужгородський комерційний технікум, Ужгородський технікум електронних приладів, Закарпатський машинобудівний технікум), Мукачівське педагогічне училище опосередковано управлялося зазначеним міністерством через управління освіти облвиконкому, три заклади відносилися до Міністерства охорони здоров'я України (Хустське базове медичне училище, Берегівське медичне училище, Міжгірське медичне училище), два заклади фінансувалися Міністерством культури України (Ужгородське училище культури та Ужгородське державне музичне училище), по один заклад був у підпорядкуванні шести відомств (концерн "Укрмісцевпром" – Ужгородський училище прикладного мистецтва, Держхарчопром України – Свалявський технічний коледж, Міністерство промисловості України – Закарпатський лісотехнічний технікум,

Мінсільгоспсрод України – Мукачівський радгосп-технікум. Міністерство енергетики та електрифікації – Виноградівський політехнічний технікум. Укоопспілка – Мукачівський кооперативний технікум). Таким чином, єдиного підходу у реформуванні системи вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, започаткуванні нових спеціальностей на вимогу ринку праці досягти було важко.

До основних напрямків розвитку вищої освіти Закарпаття за роки незалежності України можна віднести відкриття нових вищих навчальних закладів, як державних, так і недержавних, зменшення кількості відомств, у підпорядкуванні яких знаходяться виші, започаткування діяльності відокремлених структурних підрозділів позарегіональних вищих навчальних закладів, упорядкування діяльності ВНЗ шляхом оновлення законодавчої бази в галузі вищої освіти, впровадження вимог Болонської декларації у навчальний процес вищих навчальних закладів Закарпаття як ознака входження України у європейський освітній простір.

За роки незалежності України галузь вищої освіти в області суттєво оптимізувала мережу. Перші паростки нових вищих навчальних закладів на Закарпатті з'явилися у 1995 році. З 1 вересня в м. Ужгород розпочав свою роботу Природничо-гуманітарний коледж, куди перейшли на навчання учні Ужгородської творчої школи, яка функціонувала на базі ЗОШ № 20. У той час у коледжі навчалися понад 150 учнів 10-11 класів. У 1996 році коледж був реорганізований в Ужгородський інститут інформатики, економіки і права, засновником якого була Ужгородська міська рада. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України у 1999 році на базі зазначеного інституту та Ужгородського технікуму електронних приладів був створений Ужгородський державний інститут інформатики, економіки і права, до складу якого ввійшов Природничо-гуманітарний коледж. В інституті підготовка фахівців здійснювалася за чотирма спеціальностями, а у коледжі готувалися фахівці за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста за трьома спеціальностями. У 2004 році розпорядженням Кабінету Міністрів України на базі інституту було створено Закарпатський державний університет. На п'яти факультетах університету в поточному навчальному році навчається понад 3 тис. студентів, які здобувають фах із семи спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. Начальний процес забезпечують понад 150 викладачів, функціонують 15 кафедр, 8 з яких є випусковими, навчально-наукові лабораторії, бібліотечно-інформаційний центр. Питома вага науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями становить 93,1%, в тому числі 28,6% докторів наук, професорів. В університеті проводяться наукові дослідження за 19 комплексними та 143 індивідуальними науковими проектами. За підсумками наукової діяльності впродовж останніх років науково-педагогічними працівниками університету опубліковано понад 700 праць, в тому числі 38 монографій, 80 навчальних посібників, з яких 22 із грифом “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України”, 620 навчально-методичних посібників, понад 1000 наукових статей (з них 192 за кордоном). Університет видає власний “Науковий вісник” та “Студентський науковий вісник”. ЗакДУ акредитований в цілому за четвертим рівнем акредитації. За результатами діяльності університет у 2007 році отримав від Європейської бізнес-асамблеї в м. Оксфорд престижну нагороду – “Європейська якість”, а в 2008 році – відзнаку “Кращі заклади Європи”.

До структури ЗакДУ, крім Природничо-гуманітарного коледжу, входять також два навчально-наукові інститути: Інститут інформаційних технологій та дистанційної освіти та Інститут філософії та євроінтеграційних досліджень. Основні дослідження Інституту інформаційних технологій та дистанційної освіти спрямовані на розроблення комплексних проблем інтеграції інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес.

Наукові розробки Інституту неодноразово були представлені на престижних наукових форумах. За результатами участі у міжнародній виставці “Високі технології в освіті – 2007” університет нагороджений Дипломом I ступеня і золотою медаллю, а на виставці “Сучасна освіта в Україні – 2008” – срібною медаллю. Інститут філософії та євроінтеграційних досліджень проводить наукові розробки у контексті пріоритетності інтеграції України до Європейських структур, активізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Підсумком роботи зазначеного Інституту за останні два роки є проведення ряду міжнародних наукових конференцій, видання серії науково-методичних посібників і підручників з актуальних проблем євроінтеграційного та зовнішньополітичного курсу України, які мають гриф МОН України.

Влітку 1995 року в Закарпатській області відкрився Мукачівський філіал Технологічного університету “Поділля” (м. Хмельницький). На двох факультетах розпочали навчання 150 студентів, які здобували вищу освіту за п’ятьма спеціальностями. У 1997 році наказом Міністерства освіти України на базі філіалу та Виноградівського політехнікуму був створений Мукачівський технологічний інститут. Інститут веде підготовку за п’ятьма напрямками підготовки із 12 спеціальностей за освітньо-кваліфікаційним рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. На чотирьох факультетах МТІ (економіки і менеджменту, технологічний, туризму і факультет заочної форми навчання) та у Виноградівському технологічному коледжі, який входить до структури інституту, зараз навчалось біля 3 тис. студентів, з них понад 1400 – за денною формою навчання. Сформовано кваліфікований професорсько-викладацький склад із понад 140 науково-педагогічних працівників, з яких 31 мають вчене звання доктора наук, професора і 56 – кандидата наук, доцента. За роки існування науковцями МТІ опубліковано понад 500 наукових праць, видано 4 монографії. У 2000 році в інституті відкрито аспірантуру. Розширюються наукові зв’язки МТІ з навчальними та науковими установами Чехії, Угорщини, Німеччини, Польщі, Росії.

Упродовж 2001-2003 років Мукачівське педагогічне училище, яке було засноване ще у 1914 році, пройшло поступову реорганізацію – спочатку в коледж, а згодом у Мукачівський гуманітарно-педагогічний інститут. До структури інституту входили три факультети (педагогічний, гуманітарний і факультет заочної форми навчання) та педучилище. У цьому вищому навчальному закладі готували фахівців із п’яти спеціальностей для потреб освітніх установ не тільки Закарпатської області, але й всього регіону, в тому числі і для навчальних закладів з угорською мовою навчання, контингент студентів перевищував 2,5 тис. осіб (понад 1600 осіб навчалися за денною формою навчання). На шести кафедрах інституту працювало 5 докторів наук, професорів, понад 20 кандидатів наук, доцентів, біля десятка викладачів мають почесні звання “Заслужений працівник”. У 2007 році МГПІ був акредитований в цілому за четвертим рівнем акредитації, і це був єдиний виш України такого рівня, який належить до комунальної форми власності.

У минулому році освітянська громадськість області обговорювала доцільність об’єднання двох мукачівських вищих навчальних закладів і створення на їх основі Мукачівського державного університету. Ця подія відбулася відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України від 27.08.2008р. № 1152-р та відповідного наказу Міністерства освіти і науки України від 01.09.2009р. № 794. Попри всі можливі переваги цього кроку з точки зору економії коштів для утримання управлінського персоналу, укрупнення і зміцнення матеріально-технічної бази нового вишу, престижності новоствореного університету об’єднання таких різнопрофільних закладів, на нашу думку, навряд чи приведе до підвищення якості підготовки випускників. А це не можна допустити ні щодо майбутніх економістів чи технологів, а тим більше до майбутніх педагогів: вчителів молодших класів, психологів або

вихователів дошкільних закладів.

Визнанням на державному рівні вагомих досягнень закарпатської художньої школи було створення у 2003 році Закарпатського художнього інституту. Заповітна мрія засновників закарпатської художньої школи А. Ерделі та Й. Бокшая про відкриття в Закарпатті вищого навчального закладу художнього профілю стала реальністю. Ужгородське училище прикладного мистецтва в 1995 році пройшло акредитацію в повному обсязі і рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії Міністерства освіти України отримало статус коледжу і назву – Ужгородський коледж мистецтв ім. А. Ерделі. Після завершення курсу навчання в коледжі випускники отримували дипломи молодшого спеціаліста, а кращі студенти – бакалавра. З 1993 року училище, а згодом коледж, входило до навчального-наукового комплексу та бази Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (згодом Львівська Академія мистецтв), що давало змогу випускникам коледжу отримувати повну вищу художню освіту за скороченим терміном навчання. Створення Закарпатського художнього інституту дало можливість обдарованій закарпатській молоді здобувати таку освіту на рідній землі. Навчальний процес у закладі забезпечують чотири кафедри, у складі інституту продовжує працювати Коледж мистецтв ім. А. Ерделі. Близько 500 студентів ЗХІ здобувають одну з шести спеціальностей за трьома напрямками в інституті або двох спеціальностей у коледжі.

Беззаперечним флагманом вищої освіти Закарпаття залишається Ужгородський університет, який у 1993 році був акредитований за четвертим рівнем акредитації, а у 2000 році отримав статус національного. У 2003 році УЖНУ був повторно акредитований за четвертим рівнем акредитації. Нині підготовку фахівців в університеті здійснюється на 17 факультетах за більш як 40 спеціальностями, навчальний процес забезпечують понад 80 кафедр, професорсько-викладацький склад налічує біля 2 тис. осіб, з них понад 900 штатних викладачів та наукових співробітників, серед яких більше 100 докторів наук, професорів та біля 350 кандидатів наук, доцентів. Підготовка науково-педагогічних кадрів здійснюється аспірантурою з понад 50-ти спеціальностей та докторантурою. Успішно діють чотири спеціалізовані ради із захисту кандидатських дисертацій (з історичних, філологічних, економічних та фізико-математичних наук), а з 2005 року – спеціалізована рада із захисту докторських та кандидатських дисертацій з історичних наук. Науковцями університету видано близько 500 монографій та понад 200 підручників і навчальних посібників, у закладі видається “Науковий вісник” (9 серій). В університеті навчається понад 11 тис. студентів та інтернів.

Отже, нині в області функціонують чотири державні вищі навчальні заклади, які підпорядковані Міністерству освіти і науки України. Крім цих закладів, мешканці Закарпаття можуть здобувати повну вищу освіту й у двох недержавних вузах: Закарпатському інституті ім. Ференца Ракоці II та Карпатському університеті ім. А. Волошина. Перший з цих закладів розпочав свою діяльність у 1996 році за фінансової підтримки угорських неурядових організацій під назвою Закарпатський угорський педагогічний інститут. Інститут створювався з метою підготовки педагогічних кадрів для шкіл з угорською мовою навчання. Після розширення переліку спеціальностей інституту за рахунок економічних інститут у 2003 році змінив свою назву. Нині ЗУІ проводить підготовку із десяти спеціальностей за напрямками “Педагогічна освіта” та “Економіка і підприємництво”. У 2007/2008 навчальному році контингент студентів інституту становив понад 950 студентів, з них за денною формою навчання – біля 650. З метою кращої професійної адаптації випускників інституту на робочому місці у загальноосвітніх навчальних закладах на напрямі “Педагогічна освіта” студенти оволодівають двома спорідненими спеціальностями, тому понад 80% випускників

ЗУІ працюють вчителями. За останній період керівництво Закарпатського угорського інституту провело значну роботу не тільки щодо покращення матеріально-технічного забезпечення (загальна площа приміщень збільшилася на 900 кв. м, навчальна – більш як на 1800 кв.м), а й щодо зміцнення кадрового складу: в інституті за основним місцем роботи працюють чотири доктори наук, професори, 20 кандидатів наук, доцентів, ще понад 20 викладачів із вченими ступенями та науковими званнями працюють за сумісництвом.

Заснування ще одного приватного вищого навчального закладу відбулося у 2002 році під назвою Українська богословська академія ім. Кирила і Мефодія як закладу з підготовки фахівців з вищою духовною освітою. Цей виш був покликаний готувати священнослужителів, теологів, фахівців соціального та гуманітарного профілю для релігійних громад та організацій. У 2003 році рішенням Священного Синоду Української Православної Церкви цей навчальний заклад визнаний вищим духовним навчальним закладом УПЦ. Згодом перелік спеціальностей, за якими велася підготовка у цьому вузі, збільшився за рахунок юридичних, економічних, філологічних, а також комп'ютерних спеціальностей. Тому у 2006 році відбулася зміна назви навчального закладу на Карпатський університет ім. Августина Волошина як духовного навчально-наукового комплексу “Українська богословська академія імені святих Кирила і Мефодія – Карпатський університет ім. А. Волошина”. До навчання у цьому закладі залучаються переважно молодь із сільської місцевості, які мають стійкі релігійні (православні) переконання. Університет проводить підготовку світських фахівців із шести напрямів за сімома спеціальностями та фахівців духовного профілю із трьох напрямів за п'ятьма спеціальностями. На семи факультетах ВНЗ (богословський, філософський, юридичний, психологічний, філологічний, комп'ютерних наук, економічний) у 2005/2006 навчальному році нараховувалося понад 400 студентів, з них за денною формою навчання біля 300. Близько 75% студентів здобували світські спеціальності. У структурі вузу функціонує факультет підготовки молодших спеціалістів (три спеціальності), а також факультет довузівської, курсової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Виникає природне запитання; чи є на кожному факультеті 200 студентів та 3 кафедри з відповідним кадровим забезпеченням, як це вимагається Законом України “Про вищу освіту”. Питома вага науково-педагогічних працівників із науковими ступенями та вченими званнями становить понад 80%, в тому числі 23,8% докторів наук, професорів. У 2003 році при вузі відкрито аспірантуру і докторантуру.

Проїшли зміни також і у мережі вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Багато навчальних закладів отримало статус коледжу (Закарпатський базовий медичний коледж та Закарпатський лісотехнічний коледж Національного лісотехнічного університету у м. Хуст, Берегівський медичний коледж, Ужгородський коледж культури, Виноградівський технологічний коледж МДУ, Свалявський технічний коледж НУХТ, Мукачівський державний аграрний коледж). Ряд цих закладів (Хустський лісотехнікум, технікуми у м. Виноградів та м. Свалява), ввійшли до складу ВНЗ III-IV рівнів акредитації як структурні підрозділи. Таке входження сприяло підвищенню якісних показників кадрового складу педагогів, а також дало можливість випускникам цих закладів продовжувати здобувати фах в системі ступеневої освіти за скороченим терміном навчання.

Розгорнули свою діяльність ряд недержавних вишів I-II рівнів акредитації. Крім Мукачівського кооперативного фінансово-комерційного технікуму, перелік недержавних вишів поповнився Довжанським вищим економічним коледжем ім. В. Якуба (єдиним вишом у сільській місцевості), Закарпатським коледжем управління та бізнесу “Ерудит” у м. Ужгород та Хустським технічним коледжем Товариства сприяння обороні України.

Такі процеси привели до зростання переліку спеціальностей, за якими проходила

підготовка у вищих навчальних закладах, а також до збільшення сукупного ліцензованого обсягу. Це розширило можливості для молоді краю здобути вищу освіту, однак мало і ряд негативних наслідків: дублювання спеціальностей (зокрема економічних) у різних вишах, невідповідність переліку спеціальностей попиту на регіональному ринку праці.

Зростання значимості отримання молоддю вищої освіти у сучасних умовах, вимоги ринку праці, а також пов'язані з цим зміни у мережі вищих навчальних закладів привели до зростання кількості студентів. Так за даними Головного управління статистики в Закарпатській області число студентів вишів III-IV рівнів акредитації зросло майже у 2,7 рази: з 7954 осіб у 1990/1991 роках до 21713 осіб у 2007/2008 роках, а кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації зменшився за цей період у 1,5 рази: з 11393 до 7320 осіб. Показник кількості студентів на 10 тис. населення із врахуванням всіх типів ВНЗ змінився у 1,6 рази: із 148 осіб у 1995/1996 роках на 237 осіб у 2007/2008 роках. При чому, якщо зазначений показник для ВНЗ I-II рівнів акредитації зменшився із 82 до 65 осіб за цей період, то для ВНЗ III-IV рівнів акредитації він зріс із 66 на 172 особи. Це свідчить про усвідомлення молоддю переваги здобуття повної вищої освіти з точки зору повноти фахових знань, а також збільшення можливостей отримати більш престижну роботу з вищою заробітною платою. Однак, Закарпатська область займає одне з останніх місць в Україні за кількістю студентів на 10 тис. населення.

Ситуація в галузі вищої освіти області ускладнюється діяльністю значної кількості відокремлених структурних підрозділів (філій, факультетів, навчально-консультативних центрів, представництв тощо) позарегіональних ВНЗ. Так за інформацією управління освіти і науки облдержадміністрації у 2004/2005 навчальному році в області налічувалося біля 40 таких навчальних закладів, в яких навчалося 11105 студентів, з них 1527 – за денною формою навчання. Всі ці студенти рахуються за базовими навчальними закладами, збільшують кількісні показники інших областей як освітянські, так і фінансові. 14 з цих закладів були структурними підрозділами київських вишів, 10 – львівських ВНЗ, 3 – івано-франківські, 2 – рівненські та по одному закладу мали базовий ВНЗ у містах Донецьк, Харків, Бердянськ та ін. Тільки 19 відокремлених підрозділів погодили свою діяльність з облдержадміністрацією, як це вимагається чинним законодавством, окремі з них були включені до ліцензій базового вищого навчального закладу. Значна частина з них вели підготовку за однотипними економічними та юридичними спеціальностями, дублюючи більшість спеціальностей, які ліцензовані у державних вищих навчальних закладах області, три заклади готували фахівців із педагогічних спеціальностей, хоча потреби на регіональному ринку праці практично не було. Три філії готували молодших спеціалістів медичного профілю. Всі відокремлені структурні підрозділи мали проблеми із кадровим і навчально-методичним забезпеченням, невідповідну матеріально-технічну базу.

За ініціативи управління освіти і науки облдержадміністрації Державна інспекція навчальних закладів МОН України провела впродовж 2004-2007 років ряд перевірок відокремлених структурних підрозділів, що функціонували на території області. За результатами перевірок діяльність дев'яти таких підрозділів було припинено, в ряді інших, де були значні проблеми з кадровим забезпеченням, призупинено дію ліцензії щодо підготовки за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями на окремих спеціальностях. Такі кроки сприяли певному впорядкуванню діяльності відокремлених структурних підрозділів, хоча всіх проблем не вирішили.

Таким чином, за роки незалежності України вища освіта області вийшла на новий рівень розвитку. Збільшилася кількість вищих навчальних закладів як I-II, так і III-IV рівнів акредитації, зросла чисельність студентів, урізноманітнився перелік спеціальностей, за якими

ведеться підготовка у вишах. Дотримання у вищих навчальних закладах діючих в Україні нормативно-правових вимог щодо організації навчального процесу, його модернізації в контексті Болонського процесу сприяє підвищенню якості підготовки фахівців. Актуальною проблемою розвитку вищої освіти є впорядкування переліку ліцензованих спеціальностей та обсягів підготовки відповідно до вимог ринку праці, укрупнення вишів, перш за все шляхом включення закладів I-II рівнів акредитації до структури ВНЗ III-IV рівнів акредитації, посилення наукової складової діяльності вищих навчальних закладів.

В и к о р и с т а н а л і т е р а т у р а :

1. Гранчак І. М. Шлях до світла і знань // Культури нашої надбання. – Ужгород : Карпати, 1982. – 168 с.
2. Статистичний щорічник Закарпаття за 2006 рік. – Ужгород, 2007. – 592 с.
3. Діяльність закладів освіти у Закарпатській області. Статистичний збірник. – Ужгород, 2008. – 87 с.
4. Довідник для вступників до вищих навчальних закладів Закарпаття / упоряд. : І. Митровцій, М. Кляп. – Ужгород : “Гражда”, 1996. – 195 с.

А н н о т а ц и я

В статье рассматривается история высшего образования Закарпаття и основные тенденции развития высшего образования Закарпаття за годы независимости Украины.

Ключевые слова: высшее образование Закарпаття, основные тенденции развития высшего образования Закарпатье.

A n n o t a t i o n

Article in the history of higher education Zakarapattya and general trends of higher education since independence, Transcarpathia Ukraine.

Keywords: Transcarpathia higher education, the basic trends of higher education Transcarpathia.

**Колесник І., Осова О.
м. Харків**

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX СТОЛІТТЯ)

У статті представлений огляд основних методів проблемного навчання. Авторами доведено ефективність використання проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошукового та дослідницького методів навчання в початковій школі з метою організації активного засвоєння знань учнями, прояви інтересу до навчання та розвитку творчого мислення школярів.

Ключові слова: проблемне навчання, початкова школа, загальнонавчальних умінь і навичок, урок, учитель, методи навчання, розвиток

Актуальність проблеми полягає у необхідності пошуку шляхів формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів, побудови особистісно-зорієнтованого навчального процесу, створення умов для розвитку творчого мислення учнів, формування внутрішніх стимулів до навчання.

Ступінь розробки проблеми. Ідея проблемного навчання знайшла своє широке відображення у працях Болдирева Н. І., Вульфова Б. З., Гончарова Н. К., Йосипова Б. П., Загвязинського В. І., Іванова В. Д., Ільїної Т. А., Корольова Ф. Ф., Лихачева Б. Т., Лозової В. І., Окonia В., Скаткіна М. Н., Фіцули М. М., Харламова І. Ф., Ярмаченка М. Д.,